

«Από την έρευνα στη διδασκαλία»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών | Σάββατο 29 Απριλίου 2017

Αναστάσιος Σακελλαρόπουλος | Ιστορικός, Υπεύθυνος Ιστορικών Αρχείων Μουσείου Μπενάκη

«Η Μεταπολίτευση του 1974 ως κομβική στιγμή στη νεώτερη ελληνική ιστορία.»

Βιογραφικό σημείωμα

Ο Τάσος Σακελλαρόπουλος είναι Ιστορικός, Υπεύθυνος Ιστορικών Αρχείων Μουσείου Μπενάκη με τομέα επιστημονικών ενδιαφερόντων τον 20^ο αιώνα.

Σπούδασε ιστορία στο πανεπιστήμιο της Σιένα στην Ιταλία. Πτυχιακή διατριβή: «Η επέκταση της Ιταλίας στην ανατολική Μεσόγειο και η ελληνική αντίδραση κατά την χρονική περίοδο 1910-1915» Εκπονεί διδακτορική διατριβή στο πανεπιστήμιο Κρήτης: «Ο πολιτικός ρόλος του Ελληνικού Στρατού κατά την περίοδο 1940-1949».

Δημοσιεύσεις σχετικά με ζητήματα της κατοχικής περιόδου, του Εμφυλίου Πολέμου και της Δικτατορίας του 1967. Ειδικότερα προσεγγίσεις με θέμα: την διαμόρφωση του αστικού πολιτικού πόλου κατά την περίοδο της Κατοχής, τις συσσωματώσεις στο ελληνικό πολιτικό τοπίο στην Μέση Ανατολή, την ανασυγκρότηση σε πολιτικό πλαίσιο του μεταπολεμικού στρατού, τις πολιτικές διώξεις στην μεταπολεμική Ελλάδα, την λειτουργία του στρατοπέδου της Μακρονήσου, την εμπλοκή του στρατού στην πολιτική ζωή της χώρας, την αντίσταση κατά της Δικτατορίας.

Επιμέλειες ιστορικών εκθέσεων με θέμα την πολιτική ζωή και δράση στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα.

Ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές σχετικές με την πολιτική και την κοινωνική ιστορία της Ελλάδας.

Μέλος της ΕΜΝΕ (περιοδικό *Μνήμων*) και των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας. Εργάζεται ως ιστορικός, υπεύθυνος των Ιστορικών Αρχείων του Μουσείου Μπενάκη

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση

«Από την έρευνα στη διδασκαλία»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών | Σάββατο 29 Απριλίου 2017

Αναστάσιος Σακελλαρόπουλος | Ιστορικός, Υπεύθυνος Ιστορικών Αρχείων Μουσείου Μπενάκη

«Η Μεταπολίτευση του 1974 ως κομβική στιγμή στη νεώτερη ελληνική ιστορία.»

Περίληψη εκπαιδευτικού σεμιναρίου

Η Μεταπολίτευση του Ιουλίου 1974 ήταν η αφετηρία για την εγκατάσταση της Ελλάδας στο πλαίσιο των δυτικών κοινοβουλευτικών δημοκρατιών και η αρχή η οποία απελευθέρωσε τον δρόμο για μια πορεία εσωτερικής πολιτικής ειρήνης και ενός κοινωνικού και οικονομικού εκσυγχρονισμού.

Η Μεταπολίτευση, σε ευρύτερο πλαίσιο των ετών 1974 – 1981, αποτέλεσε την ιστορική περίοδο, εντός της οποίας λύθηκαν σοβαρά πολιτικά προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας και αμβλύθηκαν οι έντονες και οι σκληρές εμφύλιες εντάσεις.

Η μελέτη της περιόδου μας επιτρέπει να αντιληφθούμε την σταδιακή διαμόρφωση των συνθηκών της μετάβασης μαζί με την πορεία των βαθέων τομών και ανατροπών που αυτή επέφερε στην ευρύτερη λειτουργία της χώρας.

Η ιδιαίτερη μελέτη σχετικά με τις εξελίξεις της περιόδου στον στρατό, μας δίνει την δυνατότητα να προσεγγίσουμε την Μεταπολίτευση από το εσωτερικό ενός επίσημου συστήματος αξιών το οποίο κωδικοποίησε για πολλές δεκαετίες την λειτουργία του κράτους αλλά και της πατριωτικής ηθικής.

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση

«Από την έρευνα στη διδασκαλία»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών | Σάββατο 29 Απριλίου 2017

Αναστάσιος Σακελλαρόπουλος | Ιστορικός, Υπεύθυνος Ιστορικών Αρχείων Μουσείου Μπενάκη

«Η Μεταπολίτευση του 1974 ως κομβική στιγμή στη νεώτερη ελληνική ιστορία.»

Η Μεταπολίτευση του Ιουλίου 1974 αποτελεί μια ουσιαστική ιστορική στιγμή, ένα καθοριστικό ιστορικό πεδίο βιωμάτων και έρευνας επάνω στο οποίο αποτυπώνεται από την μια πλευρά μια πύλη εισόδου και από την διαμετρικά αντίθετη πλευρά μια πύλη εξόδου. Στην πύλη εισόδου εισέρχεται η μορφή της μετεμφυλιακής Ελλάδας άνευρη και φοβισμένη, καταρρακωμένη και αποτυχημένη μετά από την καταστροφική πολιτικά και ηθικά επτάχρονη δικτατορία και κυρίως μετά την ήττα των ελληνικών όπλων στην Κύπρο. Στην πύλη εξόδου κάνει τα διστακτικά βήματα η δημοκρατική Ελλάδα, η χώρα της δύσκολης σύνθεσης, η χώρα των μεγάλων κοινωνικών ανακατατάξεων, μια χώρα με δυνατότητες πολιτικής αναπνοής που βρέθηκε στην αφετηρία της αποδοχής του ακανθώδους παρελθόντος της.

Στο βιβλίο Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας της Γ' Γυμνασίου (Ε. Λούβη και Δ.Χ. Ξιφαράς) στην αρχή της Ενότητας 56 (σ. 157) δημοσιεύονται εντός πλαισίου μια σειρά αποσπασμάτων από το πρώτο διάγγελμα του πρωθυπουργού της Μεταπολίτευσης Κωνσταντίνου Καραμανλή της 25^{ης} Ιουλίου 1974 η πρώτη φράση είναι η εξής « [...] Απευθύνομαι προς όλους σας και ιδιαίτερα προς την νεολαίαν και τα Ενόπλους Δυνάμεις της χώρας, με πρωτοβουλίαν των οποίων ήνοιξε ο δρόμος προς την ομαλότητα. Και σας ζητώ να εξαρθήτε εις το ύψος των περιστάσεων [...]»

Η φράση περικλείει τις εμβληματικές εκφάνσεις των δύο αλληλοσυγκρουόμενων αξόνων της τελευταία δικτατορικής περιόδου. Πρόκειται για τη σχηματοποίηση του συμβολικού δίπολου: συντήρηση και πρόοδος που χαρακτήρισε και καθόρισε την πολιτική ένταση στην μετεμφυλιακή Ελλάδα. Στον ένα πόλο κυριαρχούσε συμβολικά αλλά και πραγματικά ο Εθνικός Στρατός, ο νικητής της μάχης του Γράμμου, ο κύριος βραχίονας του κρατικού ελέγχου επάνω στις πολιτικές εξελίξεις, το κύριο εργαλείο καλλιέργειας πολιτικού και κοινωνικού φόβου. Πίσω από τον στρατό ο θρόνος και κοντά του το μεγάλο μέρος της συντηρητικής κοινωνίας είτε από δέος είτε από τον φυσικό πατριωτισμό που διέκρινε την ελληνική κοινωνία. Στον άλλο πόλο η νεολαία εξέφραζε συμβολικά αλλά και ουσιαστικά την πρόοδο, την ανάγκη και την δίψα για γνώση, την προσπάθεια εξέλιξης και αλλαγής των συνθηκών εκμετάλλευσης και αποκλεισμού.

Τα πραξικόπημα το οποίο εγκατέστησε την δικτατορία ήταν η τελευταία και καταστροφική πράξη ενός οδοιπορικού που ξεκίνησε το 1949 όταν τελείωσε ο Εμφύλιος πόλεμος και η Ελλάδα παρέμεινε διχασμένη. Οι νικητές συνέχισαν με τρόπο συχνά βάρβαρο την δίωξη των ηττημένων και τον ουσιαστικό αποκλεισμό τους από την διακυβέρνηση του κράτους. Με στόχο τον έλεγχο του τελευταίου η πολιτική παράταξη που ηγείται της χώρας κατά την δεκαετία του 1950 διοργανώνει μεν με θετικά αποτελέσματα την οικονομική πορεία, την μερική εκβιομηχάνιση, τον εξηλεκτρισμό της χώρας και την αναδιοργάνωση της αγροτικής παραγωγής ενώ παράλληλα όμως η αστυφιλία και η μετανάστευση αλλοιώνουν την μορφή της κοινωνική μορφή της υπαίθρου.

Σταδιακά τα αστικά κέντρα αυξάνουν το μέγεθός τους προσφέροντας ανωνυμία στους πολιτικά διωκόμενους και απορροφώντας όσους ψάχνουν μια καλύτερη οικονομική αλλά και κοινωνική τύχη.

Δημιουργείται με τον τρόπο αυτό μια αλλιώτικη Ελλάδα η οποία διαμορφώνει ένα νέο διάλογο μεταξύ αστικών κέντρων και επαρχιών ενώ συγχρόνως οι αλλαγές αυτές εξελίσσονται και την ζωή στις μεγάλες πόλεις και ιδιαίτερα στην Αθήνα η οποία διατηρεί για λογαριασμό της την μεγάλη μερίδα διακίνησης

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση

πολιτικής εξουσίας, χρήματος και υπηρεσιών. Παρόντα στην πρωτεύουσα και τα μεγάλα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας όπου παραδοσιακά αποτελούσαν κιβωτούς ακαδημαϊκής αυστηρότητας αλλά και ορμητήρια μόρφωσης και αλλαγής νοοτροπιών επί τω προοδευτικότερο.

Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1950 οι δυνάμεις που αντιτίθενται στην κυβέρνηση της ΕΡΕ ενισχύουν εκλογικά με τρόπο ουσιαστικό το μετριοπαθές αριστερό κόμμα της ΕΔΑ. Το γεγονός αφενός προκαλεί ανησυχία στους υποστηρικτές της συντηρητικής παράταξης ωστόσο αποτελεί την αφετηρία για την αναδιοργάνωση του κεντρώου χώρου με αποτέλεσμα της δημιουργία του νέου φιλελεύθερου φορέα την Ένωση Κέντρου.

Ο θρόνος, η συνδεδεμένη με αυτόν παραδοσιακά παράταξη και η μεγάλη πλειοψηφία των αξιωματικών του στρατού κρίνουν την κατάσταση ως επικίνδυνη για τα πολιτικά τους συμφέροντα και ενεργούν με στόχο τον έλεγχο των εκλογικών αποτελεσμάτων του 1961.

Ωστόσο η ροή των εξελίξεων δεν είναι δυνατό να ανατραπεί και αρχικά οι εκλογές του 1963 και τελικά οι εκλογές του 1964 δίνουν μεγάλη πλειοψηφία στον κεντρώο σχήμα. Ποιοτικά στοιχεία της εκλογικής νίκης οφείλονται και στην διακριτική υποστήριξη της Αριστεράς η οποία κρίνει την στιγμή κατάλληλη για την ενίσχυση μιας κυβερνητικής προοπτικής η οποία θα προσέφερε ανακούφιση στους οπαδούς της από την ασφυκτική πίεση υφίσταντο την τελευταία δεκαπενταετία.

Οι αλλαγές όμως απειλούν το κατεστημένο της χώρας και τον θρόνο και θορυβούν τον ξένο παράγοντα εν τω μέσω του Ψυχρού πολέμου.

Η έλλειψη ομογενοποίησης αλλά και η έλλειψη πολιτικής συνεκτικότητας της κεντρώας κυβερνητικής παράταξης όπως και οι διαφορετικοί προσανατολισμοί αλλά και οι προσωπικές φιλοδοξίες και συγκρούσεις μεταξύ των ηγετικών στελεχών της, οδηγούν στην ανατροπή της κυβέρνησης μετά από την εξωθεσμική παρέμβαση του θρόνου.

Στα χρόνια που ακολουθούν οι εντάσεις δεν αμβλύνονται και οι εκλογές που ορίζονται για τον Μάιο του 1967 δεν θα πραγματοποιηθούν. Η δικτατορία επιβάλλεται από τον εκτελεστικό βραχίονα ενός πολιτικού και στρατιωτικού μηχανισμού που επιμένει να επιζητά τον απόλυτο έλεγχο της χώρας. Ο εκτελεστικός βραχίονας εξαπατά τους επικεφαλής του και αναλαμβάνει πραξικοπηματικά την εξουσία.

Η χώρα θα κυβερνηθεί για επτά χρόνια με τρόπο δικτατορικό από ότι περισσότερο στείρο, βάνουσο και αναχρονιστικό είχε να επιδείξει η δημόσια σκηνή. Η μετατροπή και η εξέλιξη των στρατιωτικών σε πολιτικούς θα επιβάλλει την αυθαιρεσία και την ιδιοτέλεια στα δημόσια ήθη και θα σφραγίσει την χώρα με τη διαρκή επίκληση του φαντάσματος του εσωτερικού εχθρού. Ο αντικομμουνισμός θα αποτελέσει την πολιτισμική καθημερινότητα της χούντας και παρά την γελιοότητα τους οι κρατούντες θα οδηγήσουν την χώρα στην καταστροφή.

Το 1973 θα αποτελέσει την χρονιά τομή για την Αντίσταση και οι καταλήψεις της Νομικής θα προβάλλουν τις νέες μορφές δράσης των φοιτητών. Το κίνημα του Ναυτικού θα αποσταθεροποιήσει το κύρος της Χούντας στο εσωτερικό του ΝΑΤΟ. Η νεολαία με επικεφαλής τους φοιτητές θα υποστεί διώξεις, συλλήψεις και βασανισμούς. Το πείραμα της φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος θα αποτύχει, η μεγάλη εξέγερση του Πολυτεχνείου θα οδηγήσει στην σφαγή θα αποτελέσει την κορυφαία ενέργεια της Αντίστασης. Ωστόσο θα οδηγήσει στην αλλαγή της στρατιωτικής κυβέρνησης με ότι βαρβαρότερο είχε να επιδείξει ο ελληνικός στρατός.

Η διενέργεια του πραξικοπήματος στην Κύπρο θα απελευθερώσει τις τουρκικές επεκτατικές βλέψεις και θα οδηγήσει στην εισβολή και στην ήττα των ελληνικών όπλων. Ο ηττημένος στρατός θα προστρέξει στην βοήθεια του προδικτατορικού πολιτικού προσωπικού και η Μεταπολίτευση θα αποτελέσει πραγματικότητα.

Το κείμενο που προηγήθηκε ήταν απαραίτητο για να ερμηνεύσει την φράση του Κωνσταντίνου Καραμανλή που ζητά την συνεργασία των δύο «αντιπάλων» με την νέα κυβέρνηση της χώρας. Πρόκειται για μια δημόσια έκλυση που θα χαρακτηρίσει το είδος της ελληνικής μετάβασης στην Δημοκρατία. Όλα θα προχωρήσουν, ωστόσο θα προχωρήσουν χωρίς την νεανική ανατρεπτικότητα και την υψηλή πολιτική θερμοκρασία που απαιτούσε η νεολαία και ένα μέρος της κοινής γνώμης.

Ο πολιτικός βηματισμός των πρώτων ετών της Μεταπολίτευσης ήταν αργός και μεθοδικός. Διέσωσε το κύρος του αστικού κόσμου, δίνοντας παράλληλα κύρος στην αντίσταση που πραγματοποιήθηκε. Απέκλεισε την επαναστατικότητα του αντιδικτατορικού αγώνα και «σεβάστηκε» την συντηρητικότητα που διέκρινε ένα μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης. Παράλληλα όμως, από πίστη στην Δημοκρατία αλλά και λόγω του πνεύματος που ίσχυε στην Ευρώπη προχώρησε σε πρωτόγνωρες ενέργειες για τα ήθη της μετεμφυλιακής Ελλάδας. Τα κομμουνιστικά κόμματα κρίθηκαν νόμιμα, ο στρατός επέστρεψε αμετάκλητα στους στρατώνες και το πολιτειακό δημοψήφισμα έλυσε σε όφελος της Δημοκρατίας μιας χρονίζουσα εκκρεμότητα που αποτέλεσε πεδίο μεγάλων συγκρούσεων.

Η Δίκη των πρωταίων του πραξικοπήματος μπορεί να αποτελέσει ένα ενδιαφέρον παρατηρητήριο για αφενός για το τι προηγήθηκε της δικτατορίας αλλά και για το είδος της μετάβασης στην Δημοκρατία που επέλεξε η πρώτη κυβέρνηση της Μεταπολίτευσης.

Στο πολιτικό πλαίσιο άνοιξε ο δρόμος για την αντιπαράθεση σε εντός ενός πεδίο το οποίο ψύχρανε μεν την υψηλή θερμοκρασία που είχε διαμορφωθεί, που όμως δεν εμπόδιζε την παραγωγή ελεύθερης πολιτικής σκέψης.

Η Ελλάδα ξεκίνησε ασφαλώς το δρόμο της για την οικογένεια των κρατών της δυτικής Ευρώπης και για τα εγκαίνια ενός νέου πολιτικού πολιτισμού που θα βασιζόταν στην έστω και σκληρή αντιπαράθεση χωρίς όμως πολιτικές εκτροπές.

Το γεγονός αυτό είναι σε μεγάλο βαθμό απότοκο του πολιτικού σεβασμού που καλλιεργήθηκε εντός των φυλακών της χούντας μεταξύ κρατουμένων αντίπαλων πολιτικών χώρων, ακόμη και πολεμικών αντιπάλων στην εποχή του Εμφυλίου πολέμου.

Ο δρόμος προς την ένταξη της χώρας στην τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα σχεδιάστηκε και ξεκίνησε σταδιακά η μεθόδευση του.

Ωστόσο, παρά το ενωτικό κλίμα της αρχής, η συνέχεια οδήγησε σε φυσικές διαφοροποιήσεις και πολιτικές πλέον αντιπαράθεσεις. Η Ελλάδα που είχε διωχθεί για τα πολιτικά της φρονήματα και είχε αποκλειστεί για δεκαετίες από την νομή της εξουσίας ζητούσε το δίκιο της και την κυβερνητική εκπροσώπηση της.

Το νεοπαγές ΠΑΣΟΚ βελτίωσε την θέση του στην δεύτερη εκλογική αναμέτρηση της περιόδου και έθεσε τις βάσεις για την σαρωτική νίκη στις εκλογές του 1981.

Η Ελλάδα είχε κερδίσει την δυνατότητα εναλλαγής των κομμάτων στην εξουσία.

Επιστρέφοντας στο αρχικό δίπολο στρατός και νεολαία, η περίοδος της Μεταπολίτευσης έβγαλε σαφώς την δεύτερη νικήτρια σε βάρος του πρώτου.

Η νεολαία κυριάρχησε στον πολιτισμό της περιόδου αλλάζοντας τα ήθη και βελτιώνοντας τα κριτήρια της καθημερινότητας. \

Ο στρατός αναγκάστηκε να απολέσει το πολιτικό του κύρος σε όφελος της απρόσκοπτης λειτουργίας του πολιτεύματος.